

РУКОПИСНЕ ПИСЬМО: МОЖЛИВОСТІ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРИХОВАНІ ПРОБЛЕМИ

Гонгало С.Й., Національний університет «Острозька академія»

Почеркознавча експертиза є однією із найстаріших і найбільш затребуваних видів експертиз у слідчій та судовій практиці. Незважаючи на розробленість криміналістичних методик дослідження почерку, щоразу виникають проблемні питання, які потребують нагального вирішення. Особливої уваги заслуговує проблематика вирішення окремих діагностичних та класифікаційних задач при дослідженні почергових об'єктів. З чим це пов'язано?

Почерк є специфічним об'єктом дослідження. Не дивлячись на всю простоту будови літер, він не є чимось сталим, мертвим, чи таким, що не змінюється. Так, почерк мінливий і ця мінливість залежить від багатьох чинників: як внутрішніх, так і зовнішніх.

Почерк кожної людини унікальний. Не існує двох людей з однаковими почерками, мають місце лише схожі почерки, що може бути обумовлене збігом психотипів людей. Індивідуальність – це неповторність зафіксованого у рукопису комплексу особливостей письмово-рухової навички в різних людей. В основі своєрідності письмово-рухової навички, у свою чергу, лежить індивідуальність механізму письма, яка формується в результаті впливу чисельних об'єктивних та суб'єктивних причин [1, с. 21].

На сьогоднішній день в школі дещо змінено підхід до навчання рукописному письму. Нові методики відрізняються від традиційних, які використовувались у минулому тисячолітті. В навчальних програмах відсутній такий предмет, як каліграфія. Більша увага приділяється читабельності, а не красі рукописного письма. В окремих школах дітей не вчать писати за прописами, а застосовують методики оволодіння друкованим письмом. Акцент на формування письмового навичку вчителі роблять лише у початкових класах. Більше уваги звертають на те, як діти сидять за партами чи правильно тримають пишучий прилад. В процесі навчання письму це важливо, але разом із тим, потрібно звертати увагу на психотип дитини, на її здатність навчатись. Не всі однаково швидко опановують навички письма. Кожна дитина унікальна і потребує особливої уваги. Основними вчителями дитини мають бути батьки, але вони, на жаль, перекладають все на плечі шкільних вчителів. Вчитель, який би він не був геніальний, не в змозі достатньо часу приділити кожній дитині і, тому, діти пишуть так, як їм зручно. З часом у кожного учня формується свій унікальний почерк, який буде або удосконалюватись в процесі постійних письмових вправ, або деградувати за відсутності таких. Так у процесі навчання у школі кожен учень напрацьовує свій ступінь виробленості почерку.

Ступінь виробленості почерку – рівень володіння технікою письма, що виявляється у здатності особи виконувати рукописний текст у швидкому темпі, сталими координованими рухами відповідно до загальноприйнятої системи скоропису [1, с. 36; 2, с. 48; 3, с. 43]. Почерк з високим ступенем виробленості характеризує висока стійкість до «збиваючих» факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру [2, с. 51].

Ступінь виробленості почерку – одна із найбільш стійких загальних ознак [2, с. 51], тому, при дослідженні рукописів, експерти, в першу чергу, звертають на це увагу.

Останнім часом спостерігається тенденція до зменшення кількості людей, які володіють високо виробленими почерками. На нашу думку, це сталося тому, що значна кількість людей перестали писати від руки. Причин такого явища може бути багато: відсутність потреби у рукописних записах (комп'ютеризація багатьох сфер господарської діяльності, перехід на безпаперові технології тощо), створення програмного забезпечення, яке перетворює голосові повідомлення у друковані тексти, копіювання та роздрук вже готових текстів, виконання коротких, в основному цифрових, записів і підписів, тощо.

Впродовж життя людина набуває нові знання та навички, стає більш зрілою. Як зазначає Інеса Гольдберг: «Зрілість особистості - це «дорослість», адекватність, свідомість сприйняття життя і життєвих ситуацій, природна (а не вимучена або гіпертрофована) відповідальність за своє життя і свої дії, рішення, а також самостійність, незалежність від обставин» [4, с. 147]. Здавалось би, виробленість почерку та зрілість особистості пов'язані. Але на практиці ми спостерігаємо певні розбіжності. Так цілком зрілі особистості можуть мати не зовсім вироблений почерк, і навпаки. В чому тут причина? На наш погляд, виробленість почерку та зрілість почерку, як показник зрілості особистості, поняття не зовсім тотожні. Як зазначалось раніше, виробленість почерку виявляється у здатності особи виконувати рукописний текст у швидкому темпі, сталими координованими рухами, відповідно до загальноприйнятої системи скоропису. Разом із тим, зрілу особистість характеризує наступний почерк: як мінімум проста і як максимум дуже спрощена форма букв, передає формоутворення - від самотнього і індивідуального до повністю нестандартного і самостійного; відносна (хоча б часткова) читабельність; хороша швидкість, почерк від стриманого або вільного до швидкого і дуже швидкого; організація тексту в просторі впорядкована, не хаотично, при цьому поля, відстані між літерами і словами просторі і однорідні; розмір літер приблизно середній [4, с. 148].

Всі ці характеристики є важливими як для ідентифікації виконавця рукопису, так і для вирішення такого питання, як орієнтовний віковий діапазон виконавця. На практиці бувають випадки, коли особа доросла, але не зріла. Досліджуючи такий почерк, недосвідчений експерт-почеркознавець, який не обізнаний з особливостями графологічних досліджень, може припуститись помилки щодо орієнтовного віку виконавця рукопису, особливо, якщо він невеликий за обсягом.

Встановлено, що письмово-рухові навички є відносно стійкими, і саме це дає змогу за почерком проводити ідентифікаційні дослідження. Стійкість письмово-рухової навички, збереження його особливостей при письмі навіть у незвичних умовах залежить від наступних причин: ступінь сформованості письмово-рухової навички; особливості нервового апарату керування рухами людини [2, с. 15].

На сьогодні відзначається цікава тенденція. Все частіше ступінь зрілості особистості, що відображається в почерку, зміщується в бік більш старшого віку. Людство продовжує активно змінюватися, і процес еволюції, не без впливу середовища, не зупиняється. Все частіше сьогодні можна зустріти такий рівень внутрішньої зрілості у сьогоднішніх 25-літніх, який років п'ятнадцять тому був присутній у 18-річних, відмічають графологи [4, с. 147].

О.Р. Лурія, досліджуючи особливості відновлення функцій людського мозку після травм (1947 – 1950 рр.), встановив наявність кореляції між почерком особи та її здоров'ям. В.В. Томлін в своїй роботі «Фізіологія, патологія, та судово-медична експертиза письма» також вказує на співвідношення основних властивостей нервової системи, що, безумовно, впливає на формування письма [5, с. 50].

Вважаємо, що на сьогодні дослідження рукописних текстів неможливе без залучення фахівців з інших галузей знань, зокрема психології, фізіології, медицини. Так чи інакше, але саме ці галузі знань тісно пов'язані з графологією.

Стрімкий розвиток периферійних знакосинтезуючих пристроїв для комп'ютерів ставить перед експертами-почеркознавцями нові задачі. Свого часу, плотери пробували використовувати для виконання анонімних рукописних повідомлень, виконаних такими пишучими знаряддями, як кулькові ручки, фломастери, олівці. Це був виклик для експертів-почеркознавців. Особливих труднощів для дослідження таких об'єктів не виникало. Впродовж відносно короткого проміжку часу експерти напрацювали методику криміналістичного дослідження таких «рукописів», що дозволило відмежовувати їх від «живих» рукописів. Занепокоєння сьогодні викликає поява знакосинтезуючих пристроїв нового покоління, які більш функціональні, ніж плотери [6]. Дані пристрої здатні не лише імітувати рукописне письмо, а й, при наявності відповідного програмного забезпечення,

відтворювати почерк конкретної особи з характерними загальними та окремими ознаками почерку індивідуума.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити наступне:

- незважаючи на технічний прогрес, рукописне письмо не зникне і буде залишатись в якості об'єкту криміналістичної експертизи;

- графологічні методи слід вивчати та запроваджувати в судово-почеркознавчу експертизу;

- з появою нових знакосинтезуючих пристроїв та програмного забезпечення, здатних відтворювати почерк людини, виникає нагальна потреба проведення наукових розвідок та дослідження експертної практики з метою напрацювання криміналістичних методик дослідження таких об'єктів.

Список використаної літератури

1. Судове почеркознавство : [курс лекцій] / Меленевська З.С., Свобода Є.Ю., Кофанов А.В. – К. Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 134 с.
2. Почерковедческая экспертиза. Учебник для вузов МВД СССР / Винберг Л.А., Шванкова М.В.[под ред. Белкина Р.С.] – Волгоград. НИРИО, 1977. 174 с.
3. Почерковедение и почерковедческая экспертиза: Курс лекций / Под ред. В.В. Серегина. – Волгоград: ВА МВД России, 2002. – 228 с.
4. Гольдберг И. И. Психология почерка. – Екатеринбург: У-Фактория; М.: АСТ МОСКВА : ХРАНИТЕЛЬ, 2008. – 236 с.
5. Томилин В.В. Физиология, патология и судебно-медицинская экспертиза письма. – М.: 1963. 235 с.
6. Принтер пишет от руки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=6weR9s5flwA>